

PSALMUS CV

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — Alleluia.

1. Confitemini Domino, et invocate nomen ejus; annuntiate inter gentes opera ejus.

2. Cantate ei, et psallite ei; narrate omnia mirabilia ejus.

3. Laudamini in nomine sancto ejus; lætetur cor quærentium Dominum.

4. Quærite Dominum, et confirmamini; quærite faciem ejus semper.

5. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit; prodigia ejus, et judicia oris ejus.

6. Semen Abraham, servi ejus: et filii Jacob, electi ejus.

7. Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

8. Memor fuit in sæculum testamenti sui, verbi quod mandavit in mille generationes:

9. Quod disposuit ad Abraham, et juramenti sui ad Isaac.

10. Et statuit illud Jacob in præceptum, et Israel in testamentum æternum;

11. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestrae.

12. Cum essent numero brevi, paucissimi et incolæ ejus.

13. Et pertransierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.

14. Non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges.

15. Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite affligere.

16. Et vocavit famem super terram, et omne firmamentum panis contrivit.

17. Misit ante eos virum; in servum venundatus est Joseph.

18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus; ferrum pertransiit animam ejus, 19. donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini inflammavit eum:

20. Misit rex, et solvit eum; princeps populorum, et dimisit eum.

Confitemini Domino, invocate nomen ejus: notas facite populis cogitationes [h. *adventiones*] ejus.

Cantate ei, et psallite illi: loquimini in universis mirabilibus ejus.

Exsultate [h. *laudamini*] in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum et virtutem ejus: quærite faciem ejus jugiter.

Recordamini mirabilium ejus quæ fecit: signorum [h. *prodigiorum*] et judiciorum oris ejus.

Semen Abraham servi ejus: filii Jacob electi ejus.

Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

Recordatus est in æternum [h. *sæculum*] pacti sui: verbi, quod præcepit [h. *verbum præcepit*] in mille generationes,

Quod pepigit cum Abraham, et juramenti sui cum Isaac.

Et firmavit [h. *statuit*] illud Jacob in lege [h. *in præceptum*]: Israel in pactum sempiternum,

Dicens, tibi dabo terram Chanaan: funiculum hereditatis vestrae.

Cum essent viri pauci, modici et advenæ in ea.

Et transierunt [h. *ambulaverunt*] de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.

Non dimisit hominem, ut noceret [h. *calumniaretur*] eis, et corripuit pro eis reges.

Nolite tangere christos meos, et prophetas meos nolite affligere.

Et vocavit famem super terram: omnem virgam [h. *baculum*] panis contrivit.

Misit ante faciem eorum virum: in servum venundatus est Joseph.

Affixerunt in compede pedes ejus: in ferrum venit anima ejus.

Usque ad tempus donec veniret sermo ejus: eloquium Domini probavit eum.

Misit rex [h. *regem*], et solvit eum, princeps populorum, et dimisit [h. *solvit*] illum.

V. s. n.

21. Constituit eum dominum domus suæ, et principem omnium possessionis suæ:

22. Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, et senes ejus prudentiam doceret.

23. Et intravit Israel in Ægyptum, et Jacob accolæ fuit in terra Cham.

24. Et auxit populum suum vehementer, et firmavit eum super inimicos ejus.

25. Convertit cor eorum ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus.

26. Misit Moysen servum suum; Aaron, quem elegit ipsum.

27. Posuit in eis verba signorum suorum, et prodigiorum in terra Cham.

28. Misit tenebras, et obscuravit; et non exacerbavit sermones suos.

29. Convertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum.

30. Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

31. Dixit, et venit cœnomya, et ciniphes in omnibus finibus eorum.

32. Posuit pluvias eorum grandinem; ignem comburentem in terra ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum, et ficulneas eorum, et contrivit lignum finium eorum.

34. Dixit, et venit locusta, et bruchus, cujus non erat numerus:

35. Et comedit omne fœnum in terra eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum.

36. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnium laboris eorum.

37. Et eduxit eos cum argento et auro, et non erat in tribubus eorum infirmus.

38. Lætata est Ægyptus in protectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.

39. Expandit nubem in protectionem eorum, et ignem, ut luceret eis per noctem.

40. Petierunt, et venit coturnix, et pane cœli saturavit eos.

41. Dirupit petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in siccis flumina.

42. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

43. Et eduxit populum suum in lætatione, et electos suos in lætitia.

44. Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt:

Posuit eum dominum [h. *dominatorem*] domus suæ, et principem [h. *dominatorem*] in omni possessione sua.

Ut erudiret [h. *castigaret*] principes ejus secundum voluntatem suam, et senes ejus sapientiam doceret.

Et ingressus est Israel [al. add. *in*] Ægyptum, et Jacob advena fuit in terra Cham.

Et crescere fecit populum suum nimis, et roboravit eum super hostes ejus.

Convertit cor eorum, ut odio haberent populum ejus, ut dolose agerent contra servos illius.

Misit Moysen servum suum: [al. add. *et*] Aaron, quem elegit sibi.

Posuit in eis verba signorum suorum, et portentorum in terra Cham:

Misit tenebras, et contenebravit; et non fuerunt increduli verbis ejus.

Commutavit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum.

Ebullivit terra eorum ranas: in cubilibus [al. *cubiculis*] regum eorum.

Dixit, et venit musca omnimoda: ciniphes [h. *pediculi*] in universis terminis eorum.

Dedit pluvias eorum grandinem: ignem flammantem in terra eorum.

Et percussit vineas eorum, et ficum eorum, et confregit lignum finium eorum.

Dixit, et venit locusta, et bruchus, cujus non erat numerus.

Et comedit omne fœnum terræ eorum, et devoravit fructum terræ eorum.

Et percussit omne primogenitum in terra eorum: primitias universi partus [h. *doloris*] eorum.

Et eduxit eos cum argento et auro, et non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Ægyptus cum egredierentur, quoniam irruerat terror eorum super eos.

Expandit nubem in tentorium, et ignem ut luceret nocte.

Petierunt, et adduxit ortygotetram [h. *coturnicem*], et pane cœlesti saturavit eos.

Aperuit petram et fluxerunt aquæ: cucurrerunt in aridis flumina.

Quia recordatus est verbi sancti sui: cum Abraham servo suo.

Et eduxit populum suum in lætitia [h. *cum gaudio*]: in laude electos suos.

Et dedit eis terras [al. *terram*] gentium, et laborem [al. *labores*] trium [h. *plebium*] possederunt.

45. Ut custodiant justificationes ejus, et le- Ut custodirent caeremonias ejus, et leges ejus
gem ejus requirant. servarent. Alleluia.

Argumentum. — Celebrantur beneficia a Jova in Israelitas collata inde ab Abrahami aetate usque ad terrae Cananaeae occupationem. Primi 15 versus leguntur etiam in carmine, quod continetur I *Chron. xvi. Vers. 1-6* efficienti procerum. Carmen ipsum in strophas dividi nequit.

1. Laudate Jovam, invocate nomen ejus,
nota facite inter populos facinora ejus.
2. Voce canite ei, fidibus canite ei,
meditamini de omnibus mirabilibus ejus.
3. Gloriamini nomine ejus sancto,
laetetur cor quarentium Jovam.
4. Scrutamini (vel *interrogate*) Jovam et potentiam ejus,
quarite faciem ejus continuo.
5. Memores estote mirabilium ejus, quae fecit,
signorum ejus et judiciorum oris ejus,
6. Vos, semen Abrahami, servi ejus;
filii Jacobi, electi ejus.
7. Is est Jova Deus noster,
per universam terram judicia (imperium) ejus.
8. Memor est in aeternum foederis sui,
verbi, quod mandavit in mille aetates;
9. Quod pepigit cum Abrahamo,
et jurisjurandi sui Jacobo *praestiti*;
10. Et quod constituit Jacobo in statutum,
Israelis in foedus perpetuum.
11. Dicens: « Tibi dabo terram Cananaeam
funem (partem) peculii vestri; »
12. Quum essent homines numeri (faciles numeratu),
tanquam pauci (vel *parum aliquid*) et peregrini in ea.
13. Et migrarunt de gente ad gentem,
de uno regno ad populum alium.
14. Non concessit cuiquam opprimere eos,
et castigavit eorum causa reges.
15. « Ne tangatis unctos meos,
et vatibus meis ne faciatis male. »
16. Et vocavit famem super terram (Canaanaeam),
omnem baculum panis fregit.
17. Misit ante eos virum,
in servum venditus est Josephus.
18. Allixerunt *Aegyptii* compeda pedes ejus,
in ferrum intravit anima ejus (ipse),
19. Donec venit (impletum fuit) verbum (somniae interpretatio) ejus,
donec eloquium Jovae (somniae interpretatio) probavit illum.
20. Misit, rex, et solvit eum,
dinator populorum, et vinculis expedit eum.

21. Constituit eum dominum super domum suam,
et dominatorem in omnem possessionem suam;
22. Ut vinciret principes ejus pro suo lubitu,
et seniores ejus doceret sapientiam.
23. Et venit Israel in *Aegyptum*,
et Jacob hospes commoratus est in terra Chami.
24. Et fecundum reddidit *Deus* populum suum valde,
et robustum fecit eum praeter hostibus ejus.
25. Et mutavit cor eorum, ut odio haberent populum suum,
ut dolosos se gererent in servos suos.
26. Misit Mosen, servum suum,
Aaronem, quem elegerat.
27. Posuerunt (ediderunt) inter eos (*Aegyptios*) mirabilia ejus,
et signa (prodigia) in terra Chami.
28. Misit tenebras, et caliginem fecit,
nec repugnarunt, verbis ejus *Aegyptii*.
29. Mutavit aquas eorum in sanguinem,
et occidit pisces eorum.
30. Scatuit terra eorum ranis,
in *ipsis* conclavibus regum eorum.
31. Dixit, et venit musca,
culices in omnes fines eorum.
32. Fecit imbres eorum grandinem,
ignem flammaram in terra eorum.
33. Et percussit vitem eorum et ficum eorum,
et confregit arbores finium (regionis) eorum.
34. Dixit, et venit locusta,
et bruchus carens numero.
35. Et absumpsit omnem herbam in terra eorum,
et absumpsit fructum agri eorum.
36. Et percussit omne primogenitum in terra eorum,
primitias omnis roboris (primogenitos) eorum.
37. Et eduxit eos (Israelitas) cum argento et auro,
neque erat in tribus ejus (Israelis) labens.
38. Laetata est *Aegyptus* exitu eorum,
nam ceciderat pavor eorum super eos (*Aegyptios*).
39. Expandit nubem in tegumentum (veli instar),
et ignem ad illustrandam noctem.
40. Postulavit *Israel*, et adduxit *Deus* coturnices,
et pane caeli satiavit eos.
41. Aperuit petram et fluxerunt aquae,
manarunt per loca arida *velut* fluvius.
42. Nam memor fuit verbi sui sancti,
cum Abrahamo, servo suo.
43. Atque *ita* eduxit populum suum inter gaudia,
inter juba electos suos.
44. Et dedit iis terras gentium,

et laborem populorum (Canaanæorum) occuparunt :

45. Ideo, ut observarent statuta sua,
Et leges suas tenerent.

Laudate Jovam.

NOTE.

Vers. 4. *Potentiam*, potens ejus auxilium; sensus : Meditationes de Jovæ potentia ad juvandum semper parata in templo instituit. Ita Maurer. Alii vero per *potentiam* intelligunt *arcam*, presentie potentissimæ Jovæ symbolum, quæ ipsa hoc nomine alias significatur, ut sensus sit : Convenite ad locum cultui ejus sacrum. — Vers. 6. *Servi*, in genitiv. casu, *electi* vero in nominat. plur. — Vers. 7. Maurer, *is, Jovæ, Deus noster* est. — Vers. 13. Alluditur ad vitam pastoritiam et peregrinationes Patriarcharum. — Vers. 15. Sacerdotes et propheta patriarchæ vocantur, quia Dei fuerunt *intermitti*. — Vers. 22. *Vinciret*, pua auctoritate et legibus, plena in eos uteretur potestate. — Vers. 28. *Ægyptii*, qui, quotiescumque plagam miserat Deus, ad dimittendos Israelitas fuerunt parati, simul atque vero plaga desiderat, detrecharunt populum dimittere. — Vers. 32. Loco imbrum grandinem misit cum fulminibus. — Vers. 37. *Labens*, infirmus, qui sequi agmen non posset. — Vers. 41. Alius, *manarunt.... flumina*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Titulus hujus Psalmi est, *Alleluia*. Quamvis non habeatur apud Hebræos *alleluia* in principio Psalmi, habetur tamen in fine Psalmi superioris : sed Septuaginta Interpretes posuerunt *alleluia* in principio hujus Psalmi, non in fine superioris, et idem fecerunt in *Psalm. cvi. cxvi. cxvii. cxviii. cxix. et cxlvi*; semper enim posuerunt in titulo *alleluia*, cum in hebræo habeatur in fine Psalmi superioris; credibile autem est Septuaginta Interpretes ita invenisse in suis codicibus hebræis. Certo S. Augustinus monet in Præfatione Psalmi sequentis, celeberrimam Ecclesiæ consuetudinem habere, ut *alleluia* ponatur in titulo Psalmorum potius, quam in fine. Rectissime autem convenit *alleluia* in titulo hujus Psalmi, et duorum sequentium : quoniam *alleluia* significat, *laudate Dominum*, et in his Psalmis narratur beneficia prestita populo Dei, ob quæ omni laude dignus est. Habentur primi quindecim versiculi hujus Psalmi in lib. I *Paralip.* cap. xvi; deinde subnectuntur eo loco duodecim versiculi ex *Psalm. cxv. et rursus tres alii versiculi adduntur in fine ex *Psalm. cv*. Hinc autem post quindecim versiculos, qui habeantur in lib. *Paralip.* subjiciuntur alii viginti octo versiculi.*

EXPLICATIO PSALMI.

- Vers. 1. 1. CONFITEMINI DOMINO, ET INVOCATE NOMEN EJUS : ANNUNTIATE INTER GENTES OPERA EJUS. 2. CANTATE EI, ET PSALLITE EI : NARRATE OMNIA MIRABILIA EJUS. Vers. 5.

Vers. 1. Invitat Propheta spiritu fervens populum Dei ad laudandum et invocandum Deum, et ad annuntianda cæteris gentibus mirabilia opera ejus, ut per hoc multiplicetur laus et invocatio Dei : non enim contentus est verus amator, si solus ipse cognoscat, et laudet dilectum; sed cupit a multis, vel ab omnibus omnino cognosci et laudari. Ait igitur : « Confitemini » confessionem laudis, vos populi Dei, et invocato nomen ejus, ut recte laudare possitis : neque enim sine auxilio gratiæ ejus id præstare sufficitis. « Annuntiate inter gentes, » id est, spargite inter alias gentes sermonem « de mirabilibus operibus Dei, » ut ille quoque ex operibus incipiant cognoscere, laudare et invocare factorem.

Explicat quod supra dixit : « Confitemini, » dicens : « Cantate et psallite, » id est, confitemini laudes Dei cantando vocibus, et psallendo instrumentis musicis, sive laudando verbo et opere, benedicens et bene vivendo; explicat quoque quod supra dixit : « Annuntiate inter gentes opera ejus, » dicens : « Narrate omnia mirabilia ejus, » id est, annuntiate gentibus opera Dei, quæ sunt omnia valde admirabilia et laude dignissima.

3. LAUDAMINI IN NOMINE SANCTO EJUS : LETETUR COR QUERENTIUM DOMINI.

Invitavit ad laudem et cantum exteriorem : nunc invitavit ad lætitiæ et exultationem interiorem, ac primum dicit : « Laudamini in nomine sancto ejus, »

ejus, » id est, gloriamini in corde vestro, quod Deum noveritis auctorem omnis boni. Vox hebræa ad verbum reddi potest, *laudate vos ipsos*; sed quia sequitur, in nomine sancto ejus, sensus est, *laudate vos ipsos*, et bene fortunatos vos dicite; sive, quod est idem, gloriamini non in vobis, non ex virtute vestra, sed ob nomen sanctum Dei vobis manifestatum, juxta illud Apostoli II *Cor. xi* : « Qui gloriatur, in Domino gloriatur. » Potest etiam vox illa accipi pro lætitiæ et exultatione, ut idem sit *laudamini*, quod *letamini*; sic enim vertit S. Hieronymus, *exultate in nomine sancto ejus*. Per nomen Dei significatur notitia Dei, sive etiam ipse Deus. « Letetur cor querentium Dominum, » id est, cum lætitiæ et exultatione, non cum tædio et merore querite Dominum, quia tantum bonum est Dominus, ut melius sit illum querere, quam cetera omnia possidere; vel « letetur cor querentium Dominum, » id est, letabitur valde cor querentium Dominum, quia desinet anxie querere quæ sunt mundi, et per hoc liberabitur a mordacibus curis et sollicitudinibus multis : deponet quinque juga bovm, « et tollet jugum suave, et onus leve, et inveniet requiem animæ suæ, » ut legitur *Matth. xi*.

- Vers. 4. 4. QUERITE DOMINUM, ET CONFIRMAMINI : QUERITE FACIEM EJUS SEMPER.

Id ipsum urget, ut serio et assidue queratur Deus : illud enim, *confirmamini*, significat proprie, *roboramini*, id est, non defatigamini in querendo Domino, sed confirmate vires animi, et infatigabiliter querite. S. Hieronymus vertit, *querite Dominum et virtutem ejus*; quia legit *hæzozu*, quod significat *robur*, sive *virtutem ejus*; sed Septuaginta Interpretes, quos latinus Interpres secutus est, legerunt *hæozzu*, cum iisdem litteris, mutatis tantum punctis; et ideo recte verterunt, *confirmamini*, sive *roboramini*. Quod sequitur, « querite faciem ejus semper, » duobus modis exponi potest. Si respiciamus ad homines Testamenti veteris, sensus erit : Querite presentiam Domini per gratiam et favorem, id est, procurate, ut Deus vos placido vultu semper aspicat, benefaciat vobis de celo, non avertat faciem a vobis, neque vos iratus despiciat et affligat. Sed si ad homines testamenti novi referantur hæc verba, ut præcipue referri debent, sensus erit : « Querite faciem ejus semper, » id est, ascendite super corde, amando et desiderando faciem Domini, donec ad eam videndam aliquando pervenialis; et quia nemo querit quod non novit, et quod aliquo modo per notitiam non invenit : recte dicit S. Augustinus eos, qui querunt faciem Domini, jam invenisse per fidem, et adhuc querere per spem et desiderium. Ex quo intelligimus, ab illis non queri faciem Domini, qui fidem vel non habent, vel non exercent; proinde initium querendi faciem Domini sumendum esse ab exercitatione fidei, cogitando et meditando eminentiam summi boni,

sibi que firmiter persuadendo ex divinis litteris veram felicitatem, in qua sola quiescere possit desiderium nostrum, non esse nisi in visione infinite pulchritudinis Dei; et ad hanc visionem posse hominem peringere, si querat, sicut oportet, faciem Dei. Porro querere, sicut oportet, in duabus rebus positum est, videlicet in removendis impedimentis, et adhibendis mediis : quod Apostolus docuit *ad Titum*, cap. ii : « Abnegantes impietatem et sæcularia desideria; sobrie, juste, et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem. » Impedimenta ergo sunt, pravæ cupiditates affectusque rerum terrenarum; quantum enim minuitur cupiditas, tantum crescit caritas. Itaque qui cupiunt divites fieri, ac ut opes cumulent, non tribuunt necessitatem patienti; quique serviunt Golæ, aut luxuriæ : si non ascendant ad faciem Domini querendam, sed descendunt, et elongantur ab ea, quia non removemt, sed multiplicent impedimenta. Medium ad faciem Domini invenendam, est vera justitia, sive divinitus legis impletio, dicente Domino *Matth. v* : « Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus; » illud ut finem, istam ut medium; et : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, » *Matth. xix*. Quare ille querit faciem Domini semper, qui fidem cogitando et meditando exercet, quique mortificat membra sua, quæ sunt super terram; et sæcularibus desideris abnegatis, corde puro, et conscientia bona semper juste vivit, et ad faciem Domini videndam semper anhelat.

5. MEMENTOTE MIRABILIA EJUS, QUÆ FECIT : Vers. 8. PRODIGIA EJUS, ET JUDICIA ORIS EJUS.

Docet nunc Propheta materiam laudis Dei, et quasi scalam ad ascendendum ad amorem et desiderium Dei : ad quæ duo nos invitaverat in tribus versiculis præcedentibus. Materia laudis sunt opera Dei mirabilia, quæ nobis indicant omnipotentiam et summam sapientiam, et suavissimam bonitatem Dei : quæ eadem, si, ut par est, pie fideliterque cogitentur, evehunt mentem ad amorem et desiderium Dei. « Mementote, inquit, mirabilia ejus, quæ fecit, » id est, revocate ad memoriam, et recogitate mirabilia opera, quæ a Deo facta fuisse cognovistis. « Prodigia ejus, et judiciorum ejus, » id est, mementote mirabilia quæ fecit, quæ mirabilia sunt prodigia et judiciorum ejus. Per prodigia intelliguntur miracula, quæ fecit Deus per Moysen, Josue, Sannaem et alios, quæ nature viribus fieri nequeunt. Per judiciorum ejus, possunt intelligi horrenda flagella, quibus Deus justo judicio punivit Pharaonem, et alios persecutores populi Dei, ut sint eadem prodigia et judiciorum ejus, quia prodigia illa facta sunt, ut per ea judicaretur et puniretur superbia, et injustitia Pharaonis; sic enim exponit Theodoretus. Possunt etiam per « judiciorum ejus, » intelligi sanctissimæ leges, quas Deus populo suo dedit, juxta illud *Psalm. cxlvii* : « Qui annuntiat ver-

Quantum minuitur cupiditas, tantum crescit caritas.

dum suum Jacob, justitias et judicia sua Israel, » ut prodigia pertineant ad potentiam Dei manifestandam, judicia ad sapientiam. Sic videtur exponere S. Augustinus, et sic exponunt aliqui recentiores.

Verz. 6. 6. SEMEN ABRAHAM SERVI EJUS, FILII JACOB ELECTI EJUS.

Declarat quibus dixerit: « Mementote mirabulum ejus, » quasi dicat: Vobis loquor, Hebraei, qui estis « semen Abraham, et filii Jacob, » id est, qui propagati estis ab Abraham per Jacob, ac per hoc etiam per Isaac, non per Esau, aut Ismaelem. Vos enim estis « servi ejus, et electi ejus, » quia vos elegit Deus in proprios et peculiare servos, quibus legem daret, et quos doceret, quo ritu collet. Recte autem admonet S. Augustinus, haec non pertinere solum ad filios carnis Abraham et Jacob, sed potissimum pertinere ad filios fidei Abraham et Jacob; dicit enim Apostolus, *ad Rom. iv.*: « Signum accepit (Abraham) circumcisionis, signaculum justitiae fidei, quae est in praepitio; ut sit pater omnium credentium per praepitium, ut reputetur et illis ad justitiam; et sit pater circumcisionis non iis tantum, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praepitio patris Abraham; » et *ad Rom. ix.*: « Non omnes, qui ex Israel, ii sunt Israelitae, neque qui semen sunt Abraham, omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, ii filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine; » et *Galat. iii.*: « Cognoscite, inquit, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abraham; » et infra: « Providens autem Scriptura, quia ex fide justificatus est Deus, praenuntiavit Abraham. Quia benedicentur in te omnes gentes; igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidelibus Abraham; » et infra: « Si autem vos Christi estis, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem haeredes. » Quod attinet ad verba, illud, *servi ejus*, in hebraeo est genitivus singularis, et sensus est: *Semen Abraham servi ejus*, id est, qui Abraham est servus ejus; sed in graeco est *δωδεκα*, nominativus numeri multitudinis, et refertur ad filios Abraham, qui sunt servi Dei; et haec est verior lectio: nam quod sequitur, *electi ejus*, tam in graeco, quam in hebraeo, est multitudinis. Quod igitur nunc est in hebraeo, *עבדיו*, quod significat, *servi ejus*, in genitivo singulari, legerunt Septuaginta Interpretes *עבדיו* *habdavi*, *servi ejus*, in numero multitudinis.

Verz. 7. 7. ISE DOMINUS DEUS NOSTER: IN UNIVERSA TERRA JUDICIA EJUS.

Verz. 8. 8. MEMOR FUIT IN SAECULUM TESTAMENTI SUI: VERBI, QUOD MANDAVIT IN MILLE GENERATIONES.

Incipit narrare mirabilia opera Dei; ac primo loco ponit, quod Deus universae terrae Imperans, elegerit Abrahamum, et cum eo foedus aeternum percussit de terra promissionis in perpetuum

tradenda semini ejus; quae promissio in Christo impleta est, cujus regnum nullum habebit finem: terrena enim possessio Palestinae non semper apud filios Abrahami permansit. « Ipse, inquit, Dominus Deus noster, in universa terra judicium ejus, » id est, Deus, cujus judicium sit in omni terra, quique omnem terram, ut summus rex et monarcha judicat: ipse, inquit, Deus tam magnus « memor fuit in saeculum testamenti sui, » id est, memor fuit foederis sui, ut illud impleret, quod aeternum esse voluit. « Verbi sui, » id est, promissionis suae, « quam mandavit, » id est, jussit et voluit stabilem esse « in mille generationes, » id est, in aeternum; ponitur enim numerus millenarius, qui longe excedit numerum omnium generationum, quae fuerunt ab initio mundi, pro quadam perfecta duratione, quae non habet finem. Sic S. Augustinus hoc loco, et S. Gregorius lib. IX *Moral. cap. iii.*; et perspicuum est tum ex praecedentibus et sequentibus, ubi dicitur: « Testamentum in saeculum et aeternum; » tum ex eo quod quocumque modo accipiatur generationem, etiam solum pro quindecim annis, in qua aetate homo incipit posse generare, quae est minima duratio, credible est mundum, a prima conditione usque ad ultimam consummationem, non duraturum mille generationibus, id est, quindecim millibus annorum. Siquidem S. Joannes in *I. epist. cap. ii.*, dicit, « novissimam horam nunc esse, » et tamen nondum effluerunt sex millia annorum.

9. QUOD DISPOSITUIT AD ABRAHAM, ET JURAMENTI Vers. 9. SUI AD ISAAC.

10. ET STATUIT ILLUD JACOB IN PRECEPTUM, ET Vers. 10. ISRAEL IN TESTAMENTUM AETERNUM.

11. DICENS: TIBI DABO TERRAM CHANANA, ET Vers. 11. NICULUM HAEREDITATIS VESTRAE.

12. CUM ESSENT NUMERO BREVI, PAUCISSIMI, ET Vers. 12. INCOLE EJUS.

Id ipsum repetit, et declarat pluribus verbis, ad confirmationem veritatis. « Quod disposuit ad Abraham, » id est, memor fuit ejusdem pacti, quod disposuit ad Abraham; et memor fuit ejusdem pacti, quod cum juramento confirmavit Isaac filio Abraham: et « statuit illud » pactum, sive promissum juratum ipsi « Jacob in preceptum, » id est, in decretum et statutum; « et in testamentum aeternum, » hoc est, foedus in aeternum duraturum. Verba autem promissionis in pacto sive decreto divino incluse fuerunt. « Tibi dabo terram Chanaan, » quae dicitur terra promissionis, in qua Chanaan tunc habitabat. « Puniculum hereditatis vestrae, » id est, quam possidebunt filii tui, tanquam hereditatem funiculo illis divisam. Pro illo verbo, *in preceptum*, in hebraeo habetur, *צוה*, *lechoh*, quod proprie *statutum et decretum* significat. Porro haec promissio Dei ad Abraham habetur *Gen. xvii.*; ad Isaac habetur *Gen. xxvi.*; ad Jacob, qui et Israel dicebatur,

habetur *Gen. xxviii.* Facta est autem haec promissio Hebraeis, « cum essent numero brevi, » id est, paucissimi, et cum essent « incolae, » id est, peregrini, et adventi in ipsa terra Chanaan. Quo magis admirandum est consilium Dei, et potentia, ac sapientia ejus, et dignatio erga patriarchas: quod elegerit ex toto mundo familiam unam, eamque exiguum, cui promitteret, et postea reipsa traderet regionem amplissimam, in qua multi reges solum suum habebant. Sed multo magis admirandum est, quod pusillum gregem electorum ex universo genere humano idem Deus elegerit, cui daret regnum aeternum in aeternam hereditatem, cujus regni septemtrina figura erat tota promissio. Pro verbo *incola*, in hebraeo est *גֵר*, *garim*, quod proprie *peregrinus et adventus* significat.

Verz. 13. 13. ET PERTRANSIERUNT DE GENTE IN GENTEM, ET DE REGNO AD POPULUM ALTERUM.

Verz. 14. 14. NON RELIQUIT HOMINEM NOCERE EIS, ET CORRUPUIT PRO EIS REGES.

Verz. 15. 15. NOLITE TANGERE CHRISTOS MEOS, ET IN PROPHETIS MEIS NOLITE MALIGNARI.

Hic recenset Propheta alterum beneficium Dei, quod videlicet Patriarchas singulari providentia custodierit atque protulerit. Attingit autem historiam *Gen. cap. xii et xx.* ubi Abraham bis in periculo fuit, propter pulchritudinem uxoris suae: et cap. *xxvi.* ubi Isaac simile periculum adit, et cap. *xxxii et xxxiii.* ubi Jacob parum abfuit quin multa pateretur, primum a Laban, deinde ab Esau. Sed ab omnibus periculis eruit eos providentia Dei. « Et pertransierunt, » Patriarchae videlicet, Abraham, Isaac, et Jacob cum familia sua, « de gente in gentem, » de una provincia in aliam; « et de regno uno ad populum » regni alterius, ut de regno Palaestinae ad populum regni Aegypti. « Non reliquit, » id est, non permisit Deus, « hominem ullum nocere eis; » imo etiam « corrupuit pro eis reges, » Pharaonem videlicet regem Aegypti, et Abimelech regem Gerarum: dixit enim Deus regibus istis: « Nolite tangere christos meos, » Abraham videlicet, Isaac et Jacob; « et in Prophetis meis nolite malignari, » id est, et in eosdem istos, qui Prophetae mei sunt, ac per hoc uncti, minique consecrati, nolite aliquid mali perpetrare, nolite eis nocere, nolite illos vexare. Prophetae fuisse sanctos Patriarchas non dubium est: nam Abraham praevit captivitate populi Israelitici in Aegypto, et quando duratura, et quem exitum habitura esset, ut constat ex cap. *xv Gen.* Isaac paulo ante mortem praedixit Esau filio suo, quod serviturus esset Jacob fratri suo, et quod aliquando excussurus esset jugum illius servitutis, quae omnia praedicebantur de posteris eorum, non de personis ipsorum: vide cap. *xxvii Gen.*; quae impleta esse testantur libri *Regum*. Denique Jacob prima praedixit, quaeventura erant singulis filiis,

ac praesertim Judae, ex cujus tribu Messiam venturum prophetavit, vide cap. *xlix Gen.* Itaque Patriarchae illi recte prophetae dicti sunt, et ea de causa dicti sunt Christi, id est uncti, non quod uncti fuerint oleo visibili, quomodo postea sacerdotes, reges, et aliqui prophetae ungi coeperunt, sed quod spiritali atque interna unctione spiritus delibuti fuerint, de qua unctione dicitur *Isai. lxi.*: « Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me. »

16. ET VOCAVIT FAMEM SUPER TERRAM, ET OMNE Vers. 16. FIRMAMENTUM PANIS CONTRIVIT.

17. MISIT ANTE EOS VIRUM, IN SERVAM VENUN- Vers. 17. DATUM EST JOSEPH.

18. HUMILIABERUNT IN COMPEDIBUS FEDES EJUS; Vers. 18. FERBRUM PERTRANSIT ANIMAM EJUS, DONEG VENIRET VERBUM EJUS.

19. ELOQUIT DOMINI INFLAMMAVIT EUM; MISIT Vers. 19. REX, ET SOLVIT EUM, PRINCEPS POPULORUM, ET DIMISIT EUM.

20. CONSTITUIT EUM DOMINUM DOMUS Suae, ET Vers. 20. PRINCIPEM OMNIS POSSESSIONIS Suae.

21. UT ERUDIRET PRINCIPES EJUS SICUT SEMET- Vers. 21. IPSUM, ET SENES EJUS PRUDENTIAM DOGERET.

22. ET INTRAVIT ISRAEL IN AEGYPTUM, ET JACOB Vers. 22. ACCOLA FUIT IN TERRA CHAM.

Hoc est tertium beneficium Dei erga populum suum, in quo est ingens materia laudis propter admirabilem Dei sapientiam, qui ex magnis malis eruere novit maxima bona. Narrat igitur Propheta famem gravissimam, quae orta est super terram tempore Jacob: cujus occasione idem Jacob transmigravit in Aegyptum, ubi vixit cum tota familia sua tempore illius famis. Historia nota est ex lib. *Gen. cap. xxxvii et seq.* At igitur Propheta: « Et vocavit famem super terram, » id est, Deus auctor fuit per providentiam suam, ut gravissima famem ex penuria frumenti opprimeret terram; loquitur autem more poetico, cum ait: « Vocavit famem super terram, » quasi famis esset exercitus aliquis armatus, qui de uno loco ad alium vocari posset; sed haec metaphora significat omnia Deo servire ad nutum, et quae videntur nobis fortuita, ex decreto Dei iustissimo provenire. Id ipsum repetit et declarat addens: « Et omne firmamentum panis contrivit, » id est, famis illa exorta est super terram, quia Deus contrivit firmamentum panis, stabilimentum videlicet victus humani, qui in pane consistit. Fecit enim, ut annis septem, nec arari, nec seri, nec meli posset, ut dicitur in *Gen. xlv.* In hebraeo pro *firmamentum panis*, sed *מַטְהֵם לֶחֶם*, *matteh lechem*, id est *baculum panis*. Sed Septuaginta Interpretes explicaverunt metaphoram baculi, dicitur enim baculus panis, sustentatio vitae ex pane. « Misit ante eos virum, » id est, occasione illius famis venturum praemisit Deus in Aegyptum ante filios Israel, virum magnum, id

Omnia
ad nutum
Deo ser-
viant.

S. Patri-
archae
fuerunt
prophetae.

est, Josephum, qui liberaret ab ea fame Israeliam cum omni familia sua. Historia Genesis testatur, cap. xxxvii, Josephum venditum fuisse a fratribus ex invidia mercatoribus pergentibus in Ægyptum: sed David recte dicit eum missum fuisse a Deo, quia Dei providentia permisit eum vendi, et asportari in Ægyptum, ut per eum mirabili ratione et modo introduceretur Jacob cum filiis in Ægyptum, Explicat autem idem Propheta quomodo Joseph missus fuerit in Ægyptum, subdens « In servum venundatus est Joseph, » id est, venditus a fratribus Joseph mercatoribus euntibus in Ægyptum; sic in Ægyptum ipse quoque pervenit. « Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, » id est, in Ægypto positus Joseph, et accusatus falsi criminis ab uxore domini sui, conjectus fuit in carcerem, pedes compedibus ferreis alligatus. « Ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus, » id est, ferrum compedum dolore afflixit animam Joseph, et quodam modo eam pertransiit per multos dies, donec impleteret vaticinium ejus, quo prædixit pincernæ regis Pharaonis liberationem ex carcere: nam ex adimplentione vaticinii processit liberatio ipsius etiam Joseph, ut patet ex Genes. cap. xl. Illud, *ferrum pertransiit animam ejus*, in græco legitur, *ferrum pertransiit animam ejus*; in hebræo utroque modo legi potest: nam verbum *נכנס* significare potest, *animam ejus, et anima ejus*; et quamvis sensus idem sit, tamen clarior est oratio: « Ferrum pertransiit animam ejus; » et similis illi Luc. ii: « Tuam ipsius animam pertransiit gladius, » et sic legerunt S. Hieronymus et Augustinus in *Commentario*, et alii Latini; proinde non recte aliqui recentiores legere maluerunt, « ferrum pertransiit anima ejus, » corrigentes sine causa latinum textum ex græco. Illud, *donec veniret verbum ejus*, S. Hieronymus in *Commentario* refert ad verbum Domini, quo Josephum liberare constituit: sed planior sensus est, si referatur ad verbum ipsius Joseph, qui prædixit liberationem pincernæ Pharaonis, quæ expositio est S. Augustini, et communior. « Eloquium Domini inflammavit eum, » id est, verbum illud Joseph, quo prædicebat futura, non oriebatur ex ejus ingenii sagacitate, sed ex virtute Dei, qui eloquium ignitum, et lucidum, et efficax illi tribuebat. « Eloquium enim Domini, » id est, a Domino immisum et inspiratum, cum esset « quasi facula ardens, » ut dicitur de eloquio Elie prophete, *Ecli. xlviii*; et « ut lingua ignea, quæ sedit super Apostolos, » *Act. ii*, « inflammavit pectus ejus, » ut libere loqueretur, quæ per spiritum Domini prævidebat. S. Hieronymus ex hebræo vertit, *eloquium Domini probavit eum*. Et quidem vox hebraica significat *probare*; sed Septuaginta Interpretes legerunt *שרפתו* per *sin*: quod significat *inflammare*, et hanc existimamus veram esse lectionem, quæ postea incuria librariorum mutata sit. « Misit rex, et solvit eum; princeps populorum, et dimisit eum, » id est,

rex Pharaon princeps omnium populorum terræ Ægypti, audita sapientia Joseph per pincernam suam, misit qui eum liberaret de carcere, et auctoritate sua solvit eum compedibus, et liberum dimisit. « Constituit eum dominum domus suæ, et principem omnium possessionis suæ, » id est, non solum liberavit eum de carcere, sed constituit eum prepositum domus suæ et totius regni, ut omnia, quasi princeps et dominus, administraret. « Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, » id est, eruditus a fratribus, et senes ejus prudentiam doceret, » id est, ea de causa præpositus rex Pharaon Josephum domui suæ, non solum, ut corporibus alendis tempore famis operam daret, sed etiam, ut erudiret principes regni, et seniores consiliarios, qui cum rege negotia regni tractare solebant, ea sapientia et prudentia, qua ipse pollebat. Illud, *sicut semetipsum*, S. Hieronymus vertit ex hebræo, *secundum voluntatem suam*. Vox hebraica *כבדו* ad verbum significat, *in anima sua, et potest sensus esse, in voluntate sua*; sed Septuaginta videntur legisse per *capitulum*, non per *beth*; et tunc sensus est, *secundum animam suam*, id est, ad similitudinem sapientie, quæ erat in anima suâ; quod proprie dictum est, *sicut semetipsum*. « Et intravit Israel in Ægyptum, » id est, hac occasione ingressus est patriarcha Jacob « cum omni familia sua » in Ægyptum; vocavit enim eum Joseph, ut habetur *Gen. xlv*. Et Jacob « accola fuit in terra Cham, » id est, hoc modo Jacob, id est, populus congregatus ex filiis et nepotibus Jacob, cepit habitare in terra Ægypti, quæ dicitur terra Cham, quia Mizraim filius Cham filii Noe, primus fuit, qui habitavit in terra Ægypti.

23. ET AUXIT POPULUM SUUM VEHEMENTER: ET Vers. 22.
FIRMAVIT EUM SUPER INIMICOS EJUS.

24. CONVERTIT COR EORUM, UT ODIRENT Vers. 24.
POPULUM EJUS: ET DOLUM FACERENT IN SERVOS EJUS.

25. MISIT MOYSEM SERVUM SUUM: AARON, QUEM Vers. 25.
ELEGIT IPSUM.

26. POSUIT IN EIS VERBA SIGNORUM SUORUM, ET Vers. 26.
PRODIGIORUM IN TERRA CHAM.

Sequitur quartum beneficium Dei erga populum suum, quem divina providentia crescere fecit, et multiplicari valde in Ægypto; et cum a rege Pharaone opprimeretur idem populus Dei, misit Deus Mosem et Aaronem cum potestate magna in signis et prodigiis faciendis, ob quæ tandem populus Dei gloriose discessit in Ægyptum. Ait igitur Propheta: « Et auxit populum suum vehementer, et firmavit eum super inimicos ejus. » Quid hoc significet, potest intelligi ex cap. i *Exod.*, ubi sic legitur: « Filii Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis impleverunt terram. Surrexit interea rex novus in Ægypto, qui non noverat Joseph, et ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel mul-

tus, et fortior nobis est. » Ubi illud, *germinaverunt*, in hebræo est *צמח*, quod significat, *producere reptilia in maxima copia*: proinde comparatur Hebræorum multiplicatio in Ægypto multitudini fornicarum, aut vermium, qui ita ebullunt ex aliquo loco, ut numerari non possint. « Convertit cor eorum, » id est, Deus convertit cor Ægyptiorum inimicorum Israelitarum, « ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus, » id est, ut astute et fraudulenter illos opprimerent. Porro Deus dicitur convertisse cor Ægyptiorum in odium et ruinam Hebræorum, non inserendo in cordibus eorum malam voluntatem (Deus enim non est causa peccati), sed beneficiendo populo suo, et fecunditatem insolitam illi donando, occasione quodam modo præbuit perversis cordibus Ægyptiorum, ut inviderent alienæ felicitati, et inde illos opprimere desiderarent; benefecit autem Deus populo suo, præsciens invidiam et odium in Ægyptiis ea occasione nascituro, quia poterat, et volebat mala eorum voluntate, quam ipse non fecerat, bene uti ad punienda peccata Ægyptiorum, et ad populum suum de captivitate liberandum. Sic exponit S. Augustinus. Si cupiat lector plenius explicari, quomodo Deus convertat corda aliorum, ut alios odio prosequantur, et tamen non sit causa peccati, videat quæ scripsimus lib. II, cap. xii *De Amissione gratiæ et statu peccati*, tom. IV *Conversariorum*. « Misit Moysen servum suum, et Aaron, quem elegit ipsum; » id est, occasione afflictionis populi sui misit Deus in Ægyptum Mosem et fratrem ejus Aaronem legatos ad Pharaonem. Illud, *quem elegit ipsum*, in græco habetur, *quem elegit ei*, id est Moysi, ut sensus sit: Misit Deus Mosem servum suum, et Aaronem quem elegit ei socium et adiutorem. Potest tamen vox hebraica *בן*, quæ proprie significat *in eo, sive in ipso, verti ipsum*, ut legitur hoc loco S. Augustinus, S. Hieronymus in *Commentario*, et alii; et ut habent omnes codices Vulgati editionis, ac ut recte monet S. Augustinus, apud Latinos redundat illud *ipsum*, quod apud Hebræos eleganter additur. Similis est locus in Psalmo seq. vers. 5: « Ad videndum in bonitate electorum tuorum; » ubi in hebræo est eadem propositio, *in*, ut etiam in græco et latino, et S. Hieronymus vertit, *ut videam bona electorum tuorum*. « Posuit in eis verba signorum suorum, et prodigiorum in terra Cham, » id est, mittens Deus ad liberandos filios Israel, Mosem et Aaronem, posuit in eis verba signorum, potestatem videlicet edendorum miraculorum in terra Ægypti, ut tum filii Israel, tum etiam Ægyptii crederent Mosem et Aaron missos esse a Deo, et illis obedirent, ut nuntiis veri atque omnipotentis Dei. Vox illa verba, apud Hebræos latissime patet, ut non solum verba, sed etiam res quasquæ significare possit: itaque hoc loco, « verba signorum, » sunt vel ipsa signa, vel, ut dixi, potestas signorum faciendorum.

27. MISIT TENEBRAS, ET OSCURAVIT; ET NON Vers. 27.
EXACERBAVIT SERMONES SUOS.

In hoc versiculo et sequentibus octo describit in particulari prodigia edita in Ægypto, quibus Deus Pharaonem et Ægyptios flagellavit, ubi notandum est Prophetam non recensere omnes plagas, neque eodem ordine, ut habentur in Exodo, quoniam non historiam textit, sed carmen scribit, ad laudandum Deum, quod etiam observavimus in Psalmo lxxvii. Incipit igitur a prodigio tenebrarum, quæ tres integros dies occupaverunt Ægyptum, quæ plaga est una ex postremis in *Exod.* cap. x: « Misit, inquit, tenebras, » id est, immisit tenebras in Ægyptum, « et obscuravit » eam regionem. Fuerunt autem ille tenebre tam horribiles et crasse, ut nemo alterum agnosceret: et, quod mirabilis est, nemo se moveret de loco, in quo erat. Quod sequitur, « et non exacerbavit sermones suos, » vario legitur in codicibus hebraicis, græcis et latinis. In hebræo sic habetur, *non exacerbaverunt sermones ejus*, vel, ut S. Hieronymus vertit, *non fuerunt increduli verbi ejus*, id est, Moses et Aaron audacter impleverunt mandata Domini, facientes signa et prodigia, quorum unum fuit, immissio tenebrarum; in græco vero sic habetur, *quoniam exacerbaverunt sermones ipsius*, id est, misit Deus tenebras, quoniam Ægyptii exacerbaverunt sermones ejus, obstinate resistentes mandatis ipsius. In latinis varia lectio erat tempore S. Augustini; nam, ut ipse dicit, plerique codices habebant, « exacerbaverunt, » nonnulli, « non exacerbaverunt, » S. Hieronymus in *Commentario Psalmorum* legit: *Et exacerbavit sermonem ejus*, id est, populus exacerbavit sermones Dei, illis non parendo. Nostra lectio, quæ habet: « Non exacerbavit sermones suos, » videtur repugnare omnibus aliis codicibus; sed facile convenire potest cum hebraica et græca; nam in hebraica expresse habetur negatio. In græca verissima est pro *ἐξ* legendum esse *ἐν*, quod est « neque; » et sic legitur videtur Theodoretus, et sic absque dubio noster Interpres legit; non enim vertisset, « et non, » si legisset *ἐν*, nisi imperitissimus fuisset. Quod autem latinus habeat in singulari, *non exacerbavit*, græcus et hebræus in plurali, *non exacerbaverunt*, non mutat sensum: nam juxta latinam lectionem sensus est: « Non exacerbavit Moses, aut Aaron sermones suos, » id est Dei. Confundit enim latinus Interpres pronomen suum cum pronomine ejus, quemadmodum in græco et in hebræo confunduntur; at juxta lectionem hebraicam et græcam sensus est: *non exacerbaverunt* Moses et Aaron sermones suos, id est ejus, Dei videlicet, qui jussit eos mirabilia signa facere. Cum igitur lectio, quæ nunc habetur in omnibus libris Vulgati editionis latine, concordet cum græca et hebraica, nullo modo corrigenda, aut mutanda est, ut aliqui nimis audacter faciunt.